

Spis treści

Wprowadzenie	XIX
1. Rytuały, lęk egzystencjonalny a natręctwa	1
Piśmiennictwo	8
2. Zaburzenia obsesyjno-kompulsyjne – rys historyczny ...	10
Piśmiennictwo	16
3. Zaburzenia obsesyjno-kompulsyjne we współczesnych klasyfikacjach schorzeń psychicznych (ICD-10, DSM-5 i ICD-11)	18
3.1. Wprowadzenie	18
3.2. Zaburzenia obsesyjno-kompulsyjne według ICD-10 (F42)	19
3.2.1. Kryteria rozpoznawania zaburzeń obsesyjno- -kompulsyjnych według ICD-10	19
3.2.2. Zaburzenia obsesyjno-kompulsyjne według ICD-10 – podsumowanie	21
3.3. Zaburzenia obsesyjno-kompulsyjne według DSM-5 (300.3)	24
3.3.1. Zaburzenia obsesyjno-kompulsyjne według DSM-5 – omówienie	30
3.4. Zaburzenia obsesyjno-kompulsyjne według ICD-11 (6B20)	33
3.4.1. Modyfikacje wersji jedenastej względem dziesiątej	33
3.4.2. Skrócona charakterystyka opisowa grupy zaburzeń obsesyjno-kompulsyjnych i zaburzeń z nimi spokrewnionych	33
3.4.3. Zaburzenia obsesyjno-kompulsyjne – definicja i kryteria diagnostyczne według ICD-11	34
3.4.4. Wybrane konteksty różnicowania zaburzeń obsesyjno-kompulsyjnych według ICD-11	37

3.4.5. Rozwojowa i płciowa charakterystyka przebiegu zaburzeń obsesyjno-kompulsyjnych według ICD-11	38
3.4.6. Charakterystyka kulturowa zaburzeń obsesyjno-kompulsyjnych według ICD-11	39
3.4.7. Zaburzenia obsesyjno-kompulsyjne według ICD-11: omówienie w odniesieniu do ICD-10 i DSM-5	40
3.4.7.1. Zalety opisu zaburzeń obsesyjno-kompulsyjnych według ICD-11	40
3.4.7.2. Wady opisu zaburzeń obsesyjno-kompulsyjnych według ICD-11	42
3.5. Zaburzenia obsesyjno-kompulsyjne według współczesnych klasyfikacji schorzeń psychicznych – podsumowanie	43
Piśmiennictwo	45
4. Epidemiologia, przebieg i jakość życia pacjentów z zaburzeniem obsesyjno-kompulsyjnym	47
4.1. Epidemiologia zaburzeń obsesyjno-kompulsyjnych	47
4.2. Przebieg i rokowanie w zaburzeniach obsesyjno-kompulsyjnych ...	49
4.2.1. Wprowadzenie	49
4.2.2. Charakterystyka początkowej fazy zaburzeń obsesyjno-kompulsyjnych w odniesieniu do ich przebiegu ..	50
4.2.3. Problem opóźnionego rozpoznania i leczenia zaburzeń obsesyjno-kompulsyjnych	52
4.2.4. Zmienność przebiegu zaburzeń obsesyjno-kompulsyjnych: epizodyczność a chroniczność	54
4.2.5. Śmiertelność w przebiegu zaburzeń obsesyjno-kompulsyjnych	61
4.2.6. Współchorobowość i jej wpływ na przebieg zaburzeń obsesyjno-kompulsyjnych	63
4.2.7. Podsumowanie charakterystyk przebiegów zaburzeń obsesyjno-kompulsyjnych	65
4.3. Jakość życia pacjentów z zaburzeniami obsesyjno-kompulsyjnymi oraz ich wpływ na osoby bliskie	66
4.3.1. Jakość życia osób z zaburzeniami obsesyjno-kompulsyjnymi a kontekst orzecznicy	70
4.3.2. Wpływ zaburzeń obsesyjno-kompulsyjnych na jakość życia środowiska rodzinnego	72
Piśmiennictwo	75
5. Etiopatogeneza zaburzeń obsesyjno-kompulsyjnych	86
5.1. Wprowadzenie	86
Piśmiennictwo	88
5.2. Czynniki genetyczne w zaburzeniach obsesyjno-kompulsyjnych ...	89
5.2.1. Badania rodzinne i bliźniacze	89
5.2.2. Dziedziczność objawów obsesyjno-kompulsyjnych	91
5.2.3. Dziedziczenie a przebieg zaburzeń obsesyjno-kompulsyjnych	92

5.2.4. Dziedziczenie a podtypy zaburzeń obsesyjno-kompulsyjnych	92
5.2.5. Dziedziczność a współchorobowość zaburzeń obsesyjno-kompulsyjnych	93
5.2.6. Poligeniczność i architektura genetyczna w zaburzeniach obsesyjno-kompulsyjnych	95
5.2.6.1. Warianty liczby kopii	95
5.2.6.2. Sekwencjonowanie całego eksomu	96
5.2.6.3. Badania asocjacyjne całego genomu	97
5.2.6.4. Geny zidentyfikowane i kandydujące dla zaburzeń obsesyjno-kompulsyjnych	98
Piśmiennictwo	105
5.3. Czynniki epigenetyczne w zaburzeniach obsesyjno-kompulsyjnych	110
Piśmiennictwo	114
5.4. Uwarunkowania neurobiologiczne zaburzeń obsesyjno-kompulsyjnych	115
5.4.1. Wprowadzenie do teorii neurobiologicznych	115
5.4.2. Zmiany neuroanatomiczne i neurofunkcjonalne w zaburzeniach obsesyjno-kompulsyjnych	116
5.4.3. Rozwój i charakterystyka modeli neuroobwodów obsesyjno-kompulsyjnych	120
5.4.4. Czynniki neuroprzekaźnikowe w zaburzeniach obsesyjno-kompulsyjnych	128
5.4.4.1. Receptor serotoninerdyczny	129
5.4.4.2. Receptor dopaminergiczny	133
5.4.4.3. Receptor noradrenergiczny	135
5.4.4.4. Receptor glutaminergiczny	137
5.4.4.5. Receptor GABA-ergiczny	140
Piśmiennictwo	142
5.5. Uwarunkowania neuropsychologiczne zaburzeń obsesyjno-kompulsyjnych	150
5.5.1. Wgląd	151
5.5.2. Funkcjonowanie wykonawcze, pamięć robocza i przetwarzanie informacji	152
5.5.3. Metakognicja i przekonania	155
5.5.4. Predyktory	156
Piśmiennictwo	157
5.6. Inne czynniki biologiczne w etiologii zaburzeń obsesyjno-kompulsyjnych	160
5.6.1. Aspekty neuroimmunologiczne zaburzeń obsesyjno-kompulsyjnych	160
5.6.2. Elektrofizjologia w diagnostyce i leczeniu zaburzeń obsesyjno-kompulsyjnych	166
5.6.3. Zaburzenia obsesyjno-kompulsyjne a regulacja neuroendokrylna	171
5.6.3.1. Kortyzol i oś podwzgórze-przysadka-nadnercza	171

5.6.3.2. Hormony płciowe	173
5.6.3.3. Rola oksytocyny	173
5.6.3.4. Zaburzenia czynności tarczycy	173
5.6.3.5. Oś jelitowo-mózgowa a zaburzenia obsesyjno-kompulsyjne	174
Piśmiennictwo	175
5.7. Etiologia zaburzeń obsesyjno-kompulsyjnych w ujęciu psychospołecznym	178
5.7.1. Stres i trauma w ujęciu psychoanalitycznym -i współczesnym	178
5.7.2. Dysfunkcje emocjonalne a zaburzenia obsesyjno-kompulsyjne	181
5.7.3. Teorie behawioralne i poznawcze	181
5.7.4. Modele zbiorcze	183
5.7.5. Aspekty kulturowe i religijne	183
5.7.6. Stresory globalne	186
5.7.7. Czynniki jakości życia	187
Piśmiennictwo	188
6. Osobowość o cechach obsesyjno-kompulsyjnych (osobowość anankastyczna)	191
6.1. Wprowadzenie	191
6.2. Charakterystyka fenomenologiczna	191
6.3. Osobowość anankastyczna we współczesnych klasyfikacjach schorzeń psychicznych (ICD-10, DSM-5 i ICD-11)	192
6.3.1. Osobowość anankastyczna w ujęciu ICD-10 (F60.5)	193
6.3.1.1. Kryteria diagnostyczne	193
6.3.2. Osobowość obsesyjno-kompulsyjna (anankastyczna) w ujęciu DSM-5 (301.4)	195
6.3.2.1. Kryteria diagnostyczne	196
6.3.3. Osobowość obsesyjno-kompulsyjna (anankastyczna) w ujęciu ICD-11 (6D11.4)	198
6.3.3.1. Zmiana w podejściu diagnostycznym	200
6.3.3.2. Refleksje nad ICD-11	203
6.3.4. Porównanie osobowości o cechach obsesyjno-kompulsyjnych w ujęciu ICD-10, DSM-5 i ICD-11	206
6.4. Problem nozologiczny	206
6.5. Epidemiologia	208
6.6. Etiologia	208
6.6.1. Dziedziczność obsesyjno-kompulsyjnych zaburzeń osobowości	209
6.6.2. Teorie psychospołeczne i środowiskowe	211
6.6.3. Aspekty neurobiologiczne	211
6.7. Przebieg	212
6.8. Jakość życia i wpływ na relacje interpersonalne	212
6.9. Diagnostyka	215
6.10. Leczenie	219

6.10.1. Psychoterapia	221
6.10.2. Farmakoterapia	222
6.11. Wybrane aspekty współchorobowości z obsesyjno-kompulsyjnymi zaburzeniami osobowości	223
6.11.1. Osobowość anankastyczna a zaburzenie obsesyjno-kompulsyjne	223
6.11.1.1. Podobieństwa i różnice	223
6.11.1.2. Częstość współwystępowania i ocena wpływu na funkcjonowanie psychospołeczne pacjentów ..	225
6.11.2. Osobowość anankastyczna a choroby afektu	226
6.11.2.1. Osobowość anankastyczna a depresja	227
6.11.2.2. Osobowość anankastyczna a choroba bipolarna ..	227
6.11.2.3. Osobowość anankastyczna a inne zaburzenia psychiczne, w tym pokrewne zaburzeniom obsesyjno-kompulsyjnym	228
Piśmiennictwo	230
Dodatek	238
Osobowość anankastyczna w modelu praktycznym – opisy przypadków	328
Opisy przypadków pacjentów z osobowością obsesyjno- -kompulsyjną w kontekście relacji interpersonalnych i jakości życia wygenerowane we współpracy ze sztuczną inteligencją ..	239
A. Życie zawodowe osoby z cechami osobowości obsesyjno-kompulsyjnej	239
B. Życie z partnerką o cechach osobowości anankastycznej – punkt widzenia męża	242
C. Życie z mamą o cechach osobowości anankastycznej – punkt widzenia dzieci	247
D. Możliwe scenariusze przyszłości dla opisywanego małżeństwa	251
E. Propozycja postępowania dla opisanej powyżej rodziny	251
F. Konsekwencje braku interwencji w rodzinie z osobą cierpiącą z powodu obsesyjno-kompulsyjnych zaburzeń osobowości	252
G. Analiza prawdopodobieństwa: Czy Marta z obsesyjno-kompulsyjnymi zaburzeniami osobowości podejmie terapię?	254
H. Charakterystyka reakcji Marty na terapię	254
7. Szczegółowa syndromologia zaburzeń obsesyjno-kompulsyjnych w ujęciu praktycznym	256
7.1. Wprowadzenie	256
7.2. Obsesje (natrętne myśli)	259
7.2.1. Obsesja wątpliwości	266
7.2.2. Obsesja kontaminacyjna	268
7.2.3. Obsesja kontroli	271

7.2.4.	Obsesja impulsywna i wyobrazeniowa	274
7.2.5.	Obsesja kontrastowa	276
7.2.6.	Obsesja religijna	278
7.2.7.	Obsesja ruminacyjna	283
7.2.8.	Błądzenie umysłu	286
7.2.9.	Obsesja mentalna	288
7.2.10.	Obsesyjne spowolnienie	289
7.2.11.	Podsumowanie problematyki natrętnych myśli w zaburzeniach obsesyjno-kompulsyjnych	289
7.3.	Kompulsje (natrętne czynności)	289
7.3.1.	Kompulsja mentalna (umysłowa, myślowa)	294
7.3.2.	Kompulsyjne unikanie	296
7.3.3.	Obsesyjne spowolnienie	298
7.3.4.	Kompulsje a poczucie niekompletności (zjawiska sensoryczne)	302
7.3.5.	Funkcje kompulsji: wybrane mechanizmy i symboliczność	304
7.3.5.1.	Funkcja magiczna	306
7.3.5.2.	Funkcja wzmocnienia poprzez kontrolę i dominację	310
7.3.5.3.	Funkcja agresywna	312
7.4.	Relacje obsesji i kompulsji (rytuały obsesyjno-kompulsyjne)	321
7.4.1.	Lęk przed zanieczyszczeniem i kompulsje sprzątanania	325
7.4.2.	Zakazane myśli i kompulsje sprawdzania	325
7.4.3.	Obsesje symetrii i kompulsje porządkowania	326
7.4.4.	Zbieractwo i gromadzenie	327
7.4.5.	Zaburzenia obsesyjno-kompulsyjne w trójpoziomym ujęciu fenomenologicznym	327
7.5.	Problematyka wglądu w natręctwa	329
7.5.1.	Ocena poziomu wglądu w zaburzeniach obsesyjno-kompulsyjnych	339
7.6.	Zespół odniesienia węchowego a natręctwo olfaktoryczne (węchowe)	342
7.6.1.	Refleksja nad zaburzeniem węchowym o charakterze odnoszącym	345
7.6.2.	Natręctwa węchowe – podsumowanie	350
7.7.	Zespół obsesyjno-kompulsyjny związany z relacjami	353
	Piśmiennictwo	353
8.	Diagnostyka zaburzeń obsesyjno-kompulsyjnych	365
8.1.	Wprowadzenie	365
8.2.	Postępowanie diagnostyczne w zaburzeniach obsesyjno-kompulsyjnych	368
8.2.1.	Narzędzia pomocne w diagnostyce zaburzeń obsesyjno-kompulsyjnych	368
8.2.2.	Diagnostyka przesiewowa oparta na samoocenie (podejście rozpoznania zaburzeń obsesyjno-kompulsyjnych)	371

8.2.2.1.	<i>Obsessive-Compulsive Inventory-Revised</i> (OCI-R)	372
8.2.2.2.	<i>Dimensional Obsessive-Compulsive Scale</i> (DOCS)	375
8.2.2.3.	<i>Florida Obsessive-Compulsive Inventory</i> (FOCI)	379
8.2.2.4.	<i>Maudsley Obsessional Compulsive Inventory</i> (MOCI)	382
8.2.2.5.	<i>Leyton Obsessional Inventory</i> (LOI)	383
8.2.2.6.	<i>Psychoedukacja przesiewowa</i>	384
8.2.3.	Diagnostyka ogólna prowadzona przez profesjonalistę, czyli rozpoznanie zaburzeń obsesyjno-kompulsyjnych	386
8.2.3.1.	Wywiad chorobowy	387
8.2.3.2.	Wsparcie diagnozy	388
8.2.4.	Opis stanu psychicznego pacjentów z zaburzeniami obsesyjno-kompulsyjnymi	397
8.2.5.	Diagnostyka szczegółowa i ocena fenomenologiczna zaburzeń obsesyjno-kompulsyjnych	403
8.2.5.1.	Ocena nasilenia	403
8.2.5.2.	Ocena wglądu	404
8.2.5.3.	Ocena wymiarowości zaburzeń obsesyjno-kompulsyjnych	409
8.2.5.4.	Ocena agresji i impulsywności	411
8.3.	Rozpoznanie zaburzeń obsesyjno-kompulsyjnych a poszerzony kontekst diagnostyczny	415
8.3.1.	Ocena cech osobowości ze szczególnym uwzględnieniem osobowości anankastycznej	416
8.3.1.1.	Inwentarz Osobowości NEO-PI-R	416
8.3.1.2.	Minnesocki Wielowymiarowy Inwentarz Osobowości (MMPI)	417
8.3.1.3.	Five-Factor Obsessive-Compulsive Inventory (FFOCI)	420
8.3.2.	Ocena intelektu	421
8.3.2.1.	Skala Inteligencji Wechslera	421
8.3.3.	Ocena zasobów poznawczych	421
8.3.3.1.	Skala Dysfunkcyjnych Postaw – skrócona forma I (DAS-SF1)	422
8.3.3.2.	Cognitive Assessment Instrument of Obsessions and Compulsions (CAIOC-13)	423
8.3.3.3.	Kwestionariusz Postrzeganych Deficytów (PDQ) ..	423
8.3.3.4.	Test Go/No-Go	424
8.3.3.5.	Test Ciągłego Wykonywania	425
8.3.3.6.	Wieża Hanoi (ToH)	426
8.3.4.	Ocena jakości życia i dobrostanu	426
8.3.4.1.	Skala Niepełnosprawności Sheehana (SDS)	427
8.3.4.2.	Oksfordzki Kwestionariusz Szczęścia (OHQ)	427
8.3.5.	Ocena zaangażowania (akomodacji) rodziny	429

8.3.5.1. Family Accommodation Scale for Obsessive-Compulsive Disorder – Interviewer Rated (FAS-IR)	429
8.3.6. Aspekt różnicowania i współchorobowości zaburzeń obsesyjno-kompulsyjnych	432
8.3.6.1. Diagnostyka depresji	435
8.3.6.2. Diagnostyka manii	436
8.3.6.3. Diagnostyka schizofrenii	437
8.4. Podsumowanie diagnostyki zaburzeń obsesyjno-kompulsyjnych	438
Piśmiennictwo	440
9. Wybrane aspekty schorzeń współwystępujących z zaburzeniami obsesyjno-kompulsyjnymi	456
9.1. Wprowadzenie	456
9.2. Przegląd badań nad współchorobowością zaburzeń obsesyjno-kompulsyjnych	458
9.2.1. Badanie Brakouliasa i wsp. (2017)	458
9.2.2. Badanie Sharma i wsp. (2021)	463
9.2.3. Badanie Lochner i wsp. (2014)	466
9.2.4. Badanie Pallantiego i wsp. (2011)	471
9.2.5. Badanie Hofmeijer-Sevink i wsp. (2013)	472
9.2.6. Badanie Nestadta i wsp. (2009)	477
9.2.7. Badanie van Oudheusdena i wsp. (2020)	483
9.2.7.1. Model dwuklasowy	484
9.2.7.2. Model pięcioklasowy	485
9.2.8. Badanie Rintala i wsp. (2017)	490
9.2.9. Badanie Levy’ego i wsp. (2024)	492
9.3. Współchorobowość zaburzeń obsesyjno-kompulsyjnych z zaburzeniami lękowymi w świetle koncepcji spektrum zaburzeń obsesyjno-kompulsyjnych	494
9.3.1. Współchorobowość zaburzeń obsesyjno-kompulsyjnych z zaburzeniami lękowymi	494
9.3.2. Koncepcja spektrum zaburzeń obsesyjno-kompulsyjnych	497
9.3.3. Zaburzenia obsesyjno-kompulsyjne a zaburzenia autystyczne	508
9.3.4. Relacje zaburzeń obsesyjno-kompulsyjnych z zaburzeniem nadpobudliwości psychoruchowej z deficytem uwagi	511
9.4. Występowanie schorzeń afektywnych w przebiegu zaburzeń obsesyjno-kompulsyjnych	514
9.4.1. Zaburzenie obsesyjno-kompulsyjne a depresja	514
9.4.2. Zaburzenia obsesyjno-kompulsyjne a choroba afektywna dwubiegunowa	520
9.5. Natręctwa a schizofrenia	532
9.5.1. Wprowadzenie	532
9.5.2. Różnicowanie zaburzeń obsesyjno-kompulsyjnych i schizofrenii	533

9.5.3. Zakres, częstość i charakterystyka współwystępowania zaburzeń obsesyjno-kompulsyjnych i schizofrenii	540
9.5.4. Zaburzenia obsesyjno-kompulsyjne i schizofrenia: uwarunkowania etiologiczne	544
9.5.5. Leczenie natręctw w przebiegu schizofrenii	547
9.6. Podsumowanie	549
Piśmiennictwo	551
10. Leczenie zaburzeń obsesyjno-kompulsyjnych	567
10.1. Wprowadzenie w odniesieniu do zjawiska opóźnienia leczenia zaburzeń obsesyjno-kompulsyjnych	567
10.2. Leczenie zaburzeń obsesyjno-kompulsyjnych w kontekście celu terapii, wyboru miejsca leczenia, oceny efektywności i czynników prognostycznych	571
10.2.1. Cele i wybór miejsca leczenia zaburzeń obsesyjno-kompulsyjnych	571
10.2.2. Ocena efektywności i monitorowanie postępów w leczeniu zaburzeń obsesyjno-kompulsyjnych	574
10.2.3. Czynniki prognostyczne dla leczenia zaburzeń obsesyjno-kompulsyjnych	579
10.2.4. Leczenie stacjonarne zaburzeń obsesyjno-kompulsyjnych	590
10.2.4.1. Leczenie szpitalne wbrew woli pacjenta z zaburzeniem obsesyjno-kompulsyjnym w kontekście problematyki ciężkiego przebiegu	595
10.3. Leczenie zaburzeń obsesyjno-kompulsyjnych	600
10.3.1. Inicjacja terapeutyczna	600
10.3.2. Leczenie zaburzeń obsesyjno-kompulsyjnych w ujęciu ogólnym	605
10.3.3. Leczenie farmakologiczne zaburzeń obsesyjno-kompulsyjnych	610
10.3.3.1. Farmakoterapia pierwszego rzutu	612
10.3.3.2. Farmakoterapia zaburzeń obsesyjno-kompulsyjnych drugiego i kolejnych rzutów	623
10.3.4. Leczenie psychologiczne zaburzeń obsesyjno-kompulsyjnych	647
10.3.4.1. Terapia poznawczo-behawioralna w leczeniu zaburzeń obsesyjno-kompulsyjnych	648
10.3.4.2. Aspekty rodzinne w odniesieniu do problematyki leczenia zaburzeń obsesyjno-kompulsyjnych	674
10.3.4.3. Terapia psychodynamiczna i psychoanaliza w leczeniu zaburzeń obsesyjno-kompulsyjnych	682

10.3.4.4.	Leczenie psychologiczne zaburzeń obsesyjno-kompulsyjnych: podsumowanie ..	690
10.3.5.	Leczenie neuromodulujące i psychochirurgiczne zaburzeń obsesyjno-kompulsyjnych	692
10.3.5.1.	Wprowadzenie do metod leczenia psychochirurgicznego zaburzeń obsesyjno-kompulsyjnych	692
10.3.5.2.	Metody neurostymulacyjne w leczeniu zaburzeń obsesyjno-kompulsyjnych	693
10.3.5.3.	Przednia kapsulotomia i cingulotomia: metody neuroablacyjne leczenia zaburzeń obsesyjno-kompulsyjnych	700
10.3.5.4.	Leczenie psychochirurgiczne zaburzeń obsesyjno-kompulsyjnych: analiza wątpliwości	704
10.4.	Leczenie zaburzeń obsesyjno-kompulsyjnych: podsumowanie	705
	Piśmiennictwo	715
11.	Zaburzenia obsesyjno-kompulsyjne w świetle postępowania sądowego	740
11.1.	Zaburzenia obsesyjno-kompulsyjne a postępowanie karne	740
11.2.	Zaburzenia obsesyjno-kompulsyjne a prawo cywilne	744
	Piśmiennictwo	747
Wykaz skrótów		749
Skorowidz		755